

Levoliberalna kritika putinizma

(Milan Subotić (ur.), *Druga Rusija, XX vek*, Beograd, 2015)

Miša Đurković¹

Milan Subotić je teoretičar i istoričar ideja koji se u našoj kulturi najozbiljnije sistematski bavi tokovima ruske misli i ruskom intelektualnom tradicijom. Njegove monografije o evroazijstvu (*Put Rusije – evroazijsko stanovište*, Beograd, 2004) i o tumačima ruske ideje (*Tumači ruske ideje*, Beograd, 2001) imaju status klasika u našoj savremenoj političkoj teoriji. Nažalost, najveći deo njegovih obimnih i intrigantnih radova razvejan je još uvek po časopisima koji generalno imaju slabu recepciju, i nadamo se da će u neko dogledno vreme biti objavljeni u zbornicima ili monografijama poput onih radova koje je sakupio u poslednjoj knjizi *Ruske teme* (2013).

Krajem prošle godine Subotić je za potrebe poznate Čolovićeve biblioteke XX vek priredio veoma zanimljiv i koristan zbornik radova savremenih ruskih autora, koji nosi naziv *Druga Rusija*. Paralela sa ovdašnjim poduhvatom sličnog tipa koji je objavljen početkom jugoslovenskih građanskih ratova 1992² je više nego jasna i značajna. Kao što su pre dvadeset i pet godina ovdašnji levi liberali pisali kritičke tekstove o stanju srpske nauke, politike, društva i vezi politike i intelektualnih tokova, tako su pre svega pod okriljem i utiskom rata u Ukrajini, aneksije Krima i organizovane vojne pobune u istočnim delovima Ukrajine, ruski liberalni autori pojačali ranije započetu dekonstrukciju i kritiku adekvatnih vladajućih misaonih i političkih tokova. Analogije su brojne i ovdašnji čitalac će pronaći mnogo toga što je kod nas mogao da pročita pre četvrt veka: Donjecka i Luganska Republika se slično kao onomad Republika srpska krajina tretiraju kao plod agresije Rusije na suverenu susednu državu, vrh Rusije se optužuje za skretanje ka nacionalizmu, konzervativizmu i imperijalizmu, a sve se to objašnjava kao prikrivanje diktature i enormne pljačke koju politički vrh sprovodi nad svojim građanima. Takođe se tvrdi da Putin kao Milošević svesno gura Rusiju u izolaciju od „sveta“ i pravi civilizacijski izbor koji Rusiju odaljava od evropske kulture i civilizacije. Itd.

Čitalac će vrlo lako naći paralelu i sa statusnim položajem autora koji su zastupljeni u knjizi (Subotić daje vrlo korisne biografske crtice o svakom na kraju knjige). Najveći deo njih je vezan za strane fondacije, univerzitete, finansijere i druge institucije bliske zemljama sa kojima je Rusija danas u sukobu. Setićemo se uloge pre svega Fonda za otvoreno društvo u Srbiji devedesetih. Ovaj podatak je važan zato što može da

¹ Naučni savetnik, Institut za evropske studije, Beograd.

² Ivan Čolović, Aljoša Mimica, (ur.), *Druga Srbija*, Beogradski krug, Borba, Beograd, 1992.

objasni niz jednostranosti i pristrasnosti koje se mogu naći u tekstovima. Doduše, i sami autori uglavnom ne skrivaju svoju angažovanost i političnost članaka.

Zbornik se sastoji od Subotičevog uvodnog članka i dvanaest autorskih priloga koje je priređivač izabrao prateći savremenu rusku intelektualnu i publicističku produkciju. Jedini autor prisutan sa dva teksta je nedavno preminuli veteran ruske liberalne scene i rukovodilac poznatog Levada centra za istraživanje javnog mnjenja Boris Dubin.

Osnovni motiv priređivanja ovog zbornika Subotić je precizno objasnio u uvodu. On je u pravu kada tvrdi da ova vrsta intelektualne produkcije nije prisutna u našoj javnosti u kojoj su poslednjih godina objavljena brojna izdanja autora koji su predmet liberalne kritike: Dugina, Naročnicke, Rešetnjikova. To su takođe i autori koji su ovde više puta dolazili i davali intervjue u pre svega pisanim medijima (uz njih treba pomenuti i Leonida Savina, ali i generala Ivašova i Aleksandra Prohanova, rukovodioca Izborskog kluba itd). Od autora ove druge provenijencije zaista je malo šta objavljeno: Čolović je objavio Vladimira Kantora³, a portal *Peščanik* pre par godina knjigu Ane Politkovske *Putinova Rusija*.⁴ U tom smislu ovaj zbornik pre svega treba da prikaže drugačiju sliku Rusije, ali i savremene ruske politikološke produkcije od one koja dominira u našem javnom mnenju. Sam priređivač je svestan da ovaj izbor radova nije mogao da bude sasvim reprezentativan, već je nastao kao rezultat odabira od materijala do kog je Subotić mogao da dođe radeći u Beogradu. Stoga je zbornik kako autor kaže „prilog reazumevanju Druge Rusije“ u kome je izdvojeno nekoliko zanimljivih i ilustrativnih tema.

Posle Subotičevog teksta sledi okvirni članak Olge Malinove koja podseća na ključni ideološki spor u Rusiji između zapadnjaštva i antizapadnjaštva tumačeći ga kao proces dugog trajanja između onih koji vide Rusiju kao deo zapadne civilizacije i onih koji na različite načine traže elemente posebnosti i posebnog ruskog puta. Sledi zatim kratak temat o aktuelnom obliku te posebnosti, neoevrazijstvu. Maksim Kantor najpre govori o sablasti Evrazije. Radi se o izrazito propagandnom i borbenom tekstu u kome autor više nego olako deli etikete i osnivačima evroazijskog pokreta i njihovim savremenim nastavljajcima,

pokušavajući da *en gross* dezavuiše i popljuje svaki misaoni napor koji kritički posmatra zapadno delovanje prema Rusiji, ili traži drugačiji odnos sa Zapadom od onog koji je postojao u Jeljcinovo doba.

Daleko je vredniji i kvalitetniji tekst Mihaila Suslova u kome se detaljno i sistematski analizira razvoj geopolitike u savremenoj Rusiji. Autor je detaljno pobrojao i analizirao udžbenike, diskurs na kome se gradi geopolitika kao posebna disciplina, „zakone“ koje njeni promotori razvijaju itd. Suslov takođe pokušava da razjasni poziciju koju po njemu konzervativna i misticizmu okrenuta geopolitika igra u savremenoj ruskoj javnosti. No, dosta su problematične ocene koje on iznosi, da je geopolitika u savremenoj Rusiji zauzela mesto koje je nekada imao marksizam, kao i da su njeni nalazi bazirani na ideji o nacionalnom ili imperijalnom interesu Rusije nešto što treba smestiti u teorije zavere, odnosno paranoidni stil politike.

Slede dva teksta koji se bave tzv. politikom istorije, odnosno načinima na koji se proizvodi istorijski diskurs i kako se prilagođava zahevima praktične politike. Nikolaj Kuposov obrađuje istorijsku politiku za vreme Putina, a Igor Torbakov upotrebu politike istorije u kontekstu međunarodne politike savremene Rusije. Kuposov daje i koristan materijal analizirajući udžbenike istorije, i posebnu pažnju obraća na ratove pamćenja u pogledu gulaga, krivice i tumačenje Drugog svetskog rata. Za njega je to jasna evolucija koja objašnjava i „agresiju na Ukrajinu“. Torbakov se posebno bavi sporovima sa istočnoevropljanima oko Katina, okupacije Poljske, a zatim i ovladavanja tim zemljama nakon Drugog svetskog rata. Krivica je po njemu isključivo na ruskoj strani koja bi morala da preuzme svoju odgovornost i vrati se u okvirve zapadne civilizacije prihvatajući ono što joj se nameće.

Dolaze zatim tekstovi Aleksandra Etkinda i Ilje Kaljinina koji govore o popularnom pojmu *demodernizacije* u Rusiji. Oni ukazuju na značajan problem resursne orijentacije ruske privrede i države koja i dalje polovinu budžeta puni prodajom nafte i gasa. Etkind to pokušava da stavi u dugu tradiciju ruske privredne delatnosti, a Kaljinjin iznosi čudnu tezu o povezanosti takve orijentacije privrede i konzervativnog zaokreta u ruskoj kulturi i javnom mnenju (kao da takva orijentacija nije postojala i pre Putina i navodnog skorašnjeg konzervativnog zaokreta).

Aleksej Miler i Igor Zeveljev kritički govore o koncepciji i granicama „ruskog sveta“, pojma

3 Vladimir Kantor, *Rusija je evropska zemlja*, XX vek, Beograd, 2001.

4 Ana Politkovska, *Putinova Rusija*, Peščanik, Beograd, 2008.

koji je zaista dobio mnogo širi uticaj u Rusiji tokom poslednjih dvanaestak godina. Zeveljev vrlo lepo uočava veoma široku političku i geopolitičku upotrebljivost ovog pojma kojim se obuhvataju i Rusi, ali i pripadnici drugih naroda van Rusije koji dele odlike ruskog kulturnog identiteta, osećaju naklonost za Rusiju itd, što ih čini legitimnim objektom približavanja i brige od strane Rusije.

Tu su još dva Dubinova teksta nastala kao rezultat tumačenja rezultata istraživanja javnog mnjenja, kao i tekst Sergeja Medvedeva koji povodom dešavanja u Ukrajini govori o ruskom resentimanu. On npr. zaključuje da Zapad ne želi sukobe sa Rusijom, da ne namerava da joj uzima resurse, već samo da želi da ona bude stabilna i neagresivna.

Onaj ko poput autora ovog prikaza ne deli stavove autora zastupljenih u knjizi imao bi mnogo podsticaja za polemiku i oko činjenica, i oko tumačenja i oko vrednosnih i ideoloških stavova. Ovde ću se međutim osvrnuti na ono što je čini mi se najveći nedostatak zbornika. Ako neko pokuša da na osnovu priloženih tekstova formira sliku o Rusiji dobiće predstavu o konzervativnom, imperijalno usmerenom Putinu koji preoblikuje i kontroliše celu društvenu, političku i obrazovnu scenu, medije, privredu, resurse itd. Dobija se slika o maltene homogenom konzervativnom establišmentu gde su jedina opozicija ovakvi liberalni i prozapadni glasovi. To bi ličilo na situaciju koju smo imali u Srbiji početkom devedesetih.

No to za Rusiju apsolutno ne važi. Putin npr. ne kontroliše moćni Gasprom čiji su mediji poput NTV ili moskovskog Eho radija najglasniji kritičari Putina i tokom izbornih kampanja i u regularno vreme. Drugo, Putin je pripadnik pragmatičnog, ali pre svega liberalnog kruga koji je nastao oko nekadašnjeg gradonačelnika Sankt Petersburga Anatolija Sopčaka. Najveći deo pripadnika njegove administracije su liberalno i prozapadno usmereni političari i biznismeni kojima strašno teško padaju sukobi oko Ukrajine jer su im ugroženi poslovi i mogućnosti za život i putovanja u luksuznim zapadnim gradovima i mondenskim mestima. Npr. u ministarstvu spoljnih poslova, na univerzitetima, u medijima, jasno dominiraju takvi stavovi, a o tome u ovom zborniku nema govora. Dugin koji se predstavlja maltene kao nekakav sveučajni guru vlasti i novog diskurzivnog poretka, je u Rusiji deo politički marginalne alternative, čovek koga je moćni član Putinovog kabineta Surkov isterao sa Moskovskog državnog univerziteta jer ga je optužio da na čelu šeste kolone podriva borbu *opolčenaca* u Novorusiji.

Unutrašnji politički, ideološki i idejni odnosi u Rusiji su daleko složeniji od onoga što nam ovi autori prikazuju. Međutim, kako je Subotić i najavio, ovaj zbornik treba da nam dopuni postojeću sliku o Rusiji i sa te strane njegov poduhvat je zaista uspeo jer nam donosi niz podataka, korisnih analiza i osvetljavanja procesa o kojima se kod nas gotovo uopšte nije pisalo.